

byggnadsvård

Toresunds kyrka

Toresunds kyrka 1:1, Toresunds socken, Strängnäs kommun,
Strängnäs stift, Södermanlands län

Antikvarisk medverkan
Anläggande av grusgång och trappa på kyrkogården

Dag Forssblad

Toresunds kyrka

Toresunds kyrka 1:1, Toresunds socken, Strängnäs kommun,
Strängnäs stift, Södermanlands län

Antikvarisk medverkan
Anläggande av grusgång och trappa på kyrkogården

Dag Forssblad

Rapport 2011:08

© 2011 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & Utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkiv.bibliotek@dll.se
www.sorlandsmuseum.se

Författare: Dag Forssblad, antikvarie
Omslagsbild: Toresunds kyrka från sydost (Slm D11-259). Foto: Dag Forssblad.
Foto, där ej annat anges: Dag Forssblad, Sörmlands museum
Diarienummer: KN-KUS09-350

Allmänt kartmaterial: ©Lantmäteriverket. Ärende nr MS2006/01672

Nyköping 2011

Innehåll

INLEDNING	5
Antikvarisk medverkan	5
Historik med relevans för ärendet	5
Sammanfattning av utförda åtgärder	5
UTFÖRDA ÅTGÄRDER	7
AVVIKELSER FRÅN ARBETSHANDLINGEN	7
ANTIQUARISKA IAKTTAGELSER	7
KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV UTFÖRDA ÅTGÄRDER	7
KÄLLFÖRTECKNING	10
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	10

1 Utdrag ur Gröna kartans blad (GSD) Strängnäs 10H NV & 10H NO med Toresunds kyrka markerad. Skala 1:50 000.

INLEDNING

Under perioden maj 2010 till juni 2011 har anläggningsarbeten utförts på Toresunds kyrka i enlighet med handlingar upprättade av Markkonsulter i Uppsala, daterade 2009-07-06. Stallarholmens församling ansökte under sommaren 2010 om tillstånd för anläggande av en ny gång och trappa på kyrkogården vid Toresunds kyrka. Ansökan inkom till länsstyrelsen den 14 juli 2009. Kompletterande handlingar inkom den 11 mars 2010.

Länsstyrelsen i Södermanlands län beslutade den 4 maj 2010 enligt 4 kap 13 § Lag (1998:950) om kulturminnen mm att lämna tillstånd till ansökta åtgärder i enlighet med inkomna handlingar. I enlighet med länsstyrelsens beslut skulle arbetet utföras under antikvarisk medverkan och dokumentation. Dokumentationen skulle omfatta kontroll av utförande, schaktkontroll samt dokumentation av murverk på terrassmur till de delar som omfattades av åtgärden. Syftet med murverksdokumentationen skulle vara att klargöra konstruktionen och material samt att försöka datera konstruktionen.

Antikvarisk medverkan

Sörmlands museum fick uppdraget att svara för antikvarisk medverkan vid arbetets genomförande. Arbetet har följts upp genom en schaktkontroll efter avbaning av grästorven, fortlöpande kontakt via telefon och e-post samt en antikvarisk slutbesiktning (2011-08-23).

Översiktlig beskrivning av Toresunds kyrkogård

Toresunds kyrkogård ligger öppet och är gräsbevuxen. Kyrkogårdens äldre del, invid kyrkan, omgärdas av en låg mur av huggen granit. I söder, väster och öster är den utförd som terrassmur. Innanför muren växer en trädkrans av lönn och på området växer dessutom olika tujor, syrenbuskar, snöbär, benved och nyponrosor.

Den nyare delen av kyrkogården, en utvidgning på åsen i norr, omgärdas av en kallmurad gråstensmur med krönen övertorvade av mossa, gräs och örter. Nya kyrkogården har karaktär av skogskyrkogård, dominerad av barrträd.

Historik med relevans för ärendet

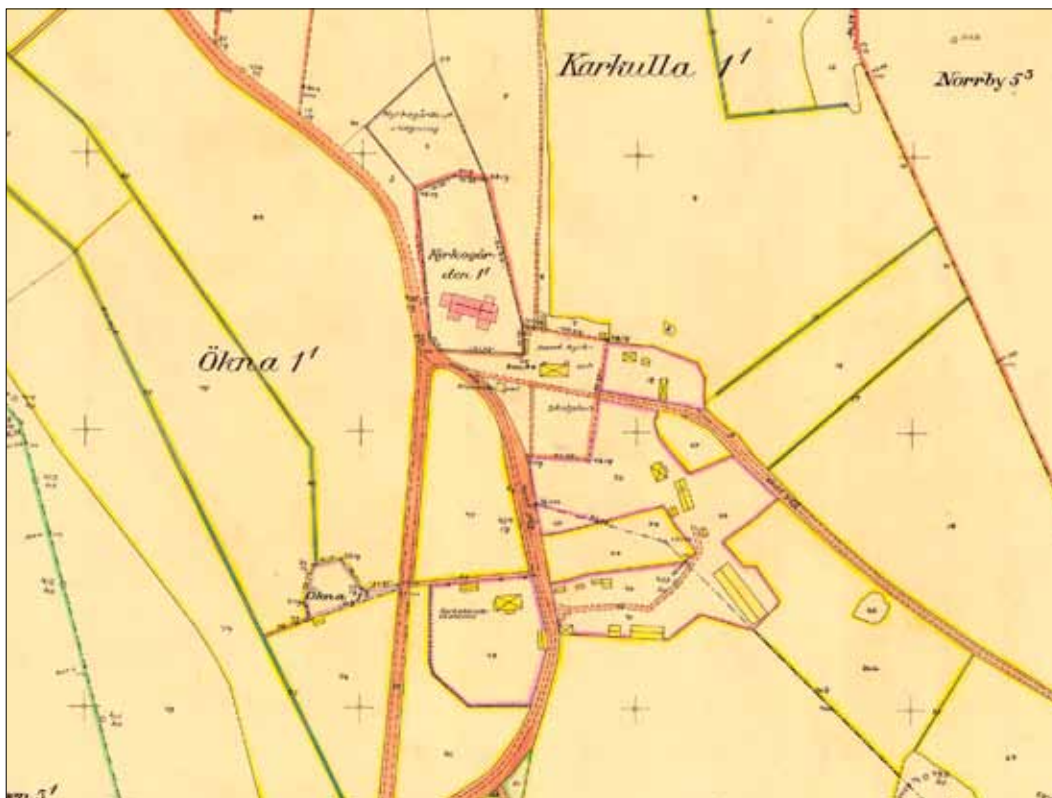
En översiktlig genomgång av befintligt kartmaterial hos Lantmäteriet visar att kyrkogårdens södra delar har haft ungefär samma utsträckning sedan 1641. Det går därför inte att utesluta att delar av den nuvarande muren kan vara äldre än 1600-talet.

Kartgenomgången visar vidare att den bevarade jordkällaren invid muren har uppförts mellan 1866 och 1940 (fig. 2 & 3). Med hänsyn till att synliga delar av grunden är gjuten av betong bör den ha uppförts eller kraftigt renoverats tidigast omkring sekelskiftet 1900.

Av kartmaterialet framgår också att det under en period har funnits ytterligare två byggnader invid den del av kyrkogårdsmuren som har berörts av utförda arbeten. Det kalkbruk som iaktogs i muren inför arbetet kan möjligen härröra från någon av dessa byggnader.

- 2 I mitten av 1800-talet fanns ingen bebyggelse i anslutning till kyrkogårdsmuren. Utdrag ur Laga skifteskarta för Ökna från år 1865. Norr uppåt i bilden (Lantmäteristyrelsens arkiv, C77-63:2).

- 3 År 1940 var tre mindre byggnader uppförda i direkt anslutning till östra delen av kyrkogårdsmuren. Utdrag ur gränsbestämningskarta från år 1940. Norr uppåt i bilden (Lantmäterimyndighetens arkiv, 04-TOD-317).

Sammanfattning av utförda åtgärder

En grusgång har anordnats mellan befintlig grusgång söder om kyrkan och kyrkogårdsmuren öster om kyrkan. Vid kyrkogårdsmuren har en trappa anordnats.

UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Ytskiktet schaktades till omkring 0,1 m djup mellan befintlig grusgång och kyrkogårdsmuren. Bärlager lades ut, komprimerades och täcktes med gånggrus. Vid kyrkogårdsmuren anordnades en trappa med sättsteg av återanvända gravramar och plansteg i utförande lika gången.

AVVIKELSER FRÅN BESLUTSUNDERLAGET

Enligt arbetshandlingen skulle urschaktning ske till 30 cm djup. Verkligt schaktdjup var istället omkring 10 cm, vilket minskade ingreppet i underliggande kyrkogårdsjord. Därigenom har tjockleken på bärlagret minskats i samma omfattning.

Arbetshandlingen tar även upp montering av ett skyddsräcke av smidesjärn på trappans södra sida. Räcket har inte satts upp i samband med det utförda arbetet.

ANTI-KVARISKA IAKTTAGELSER

Vid besiktningen den 25 maj 2010 var ytskiktet avschaktat från anslutande grusgång vid kyrkan fram till kyrkogårdsmuren. Schaktet var ca 20 m långt och 1,1 m brett. Borttagen grästorv var ca 0,1 m tjock. I botten av schaktet påträffades tegelkross, kalkbruksklumpar, enstaka gravlämningar och två fragment fönsterglas, varav det ena hade en nupen kant. I övrigt påträffades inget av antikvariskt intresse.

Endast den översta delen av den till stora delen raserade kyrkogårdsmuren berördes av anordnandet av trappan. Vid besiktning kunde inget kalkbruk iakttas vid aktuell plats. Kalkbruk fanns dock i raseringen några meter söder om denna plats. Vid besiktningen kunde inte med säkerhet avgöras om kalkbruket härrörde från en murkärna eller enbart var raseringsmassor från någon byggnad.

KULTURHISTORISK BEDÖMNING AV UTFÖRDA ÅTGÄRDER

Anläggandet av en ny grusgång och trappa på kyrkogården vid Toresunds kyrka har utförts med antikvarisk medverkan och i samråd i enlighet med Länsstyrelsens beslut, daterat den 4 maj 2010.

Utförda arbeten kan inte anses ha påverkat kyrkans eller kyrkogårdens kulturhistoriska värden i någon nämnvärd omfattning. Arbetet godkänns härmed.

4 *Kyrkogårdsmurens sydöstra del före påbörjade arbeten. Foto Kjell Taawo, Sörmlands museum (Slm D11-260).*

5 *Aktuellt parti av kyrkogårdsmuren före anläggandet av den nya trappan (Slm D11-261).*

6 *Läget för den nya grusgången efter utförd schaktning (Slm D11-262).*

7 *Den nya trappan och grusgången efter avslutade arbeten (Slm D11-263).*

Källförteckning

Arkiv

Lantmäteriet, Gävle

Lantmäterimyndighetens arkiv

Lantmäteristyrelsens arkiv

Sörmlands museums arkiv, Nyköping

Administrativa uppgifter

Fastighetsuppgifter

Objekt: Toresunds kyrka

Kommun: Strängnäs kn

Fastighetsbeteckning: Toresunds kyrka 1:1

Socken: Toresund

Län: Södermanland

Stift: Strängnäs

Författningsskydd

Lag (1998:950) om Kulturminnen m m

Kyrkor uppförda före utgången av år 1939 skyddas enligt 4 kap. 3 § Lag (1998:950) om kulturminnen mm (KML). Enligt denna lag ska alla kyrkobyggnader och kyrkotomter som tillhör Svenska kyrkan samt alla begravningsplatser vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. För byggnader och anläggningar som tillkommit före 1940 gäller att de inte på något väsentligt sätt får ändras utan Länsstyrelsens tillstånd. Detta tillståndskrav gäller också för vissa, särskilt utvalda byggnader och anläggningar som är yngre och som har höga kulturhistoriska värden. Kyrkliga inventarier av kulturhistoriskt värde ska förvaras och vårdas väl. Varje församling ska föra en förteckning över sådana inventarier.

Projektrelaterad information

Fastighetsägare och beställare: Stallarholmens Församling, Ytterselövägen 8, 64061 Stallarholmen

Projektör: Markkonsulter i Uppsala, Konsumvägen 15, 756 45 Uppsala

Utförare: Stallarholmens Församling, Ytterselövägen 8, 64061 Stallarholmen

Antikvarisk medverkan: Dag Forssblad, Sörmlands museum, Box 314, 611 26 Nyköping

Övriga uppgifter

Länsstyrelsen i Södermanlands län, beslut 2010-05-04, dnr 433-10014-2009

Sörmlands museum, dnr KN-KUS09-350

Dokumentationsmaterial

Dokumentationsmaterial i form av arbetsmaterial och fotografier förvaras i Sörmlands museums arkiv, Nyköping.